

croxidors» del doc. castellanenc de 1443, *AlcM*).

S'usà encara molt de temps, en els segles baixos: «COSES DE DONES: lo ròssec de la rova ---; *tapí*: sandaliu, colopodium; faxa o cartó per als pits ---», OPou (*ThPu.*, 313); *tapins y plantofas* 1613, infra. A la llarga ja degué anar-se tornant atribuït del bon temps vell (de quan la «senyora baronessa...») que potser ja comença d'anar-se tornant el cas en la poesia popular dels Ss. XVII-XVIII, en què va prenent certa pàtina menys daurada, però encara se sap molt bé que és un calçat alt i que no facilita l'agilitat; com en el Testament d'Amèlia, la filla maltractada: «a vós, la meua mare, - us deixo 'ls *tapins* meus: / quan baixareu l'escala - el coll vos hi trenqueu», Milàf (*Romancerillo*, 220B₁).¹

Que en la frase popular mall. *pendre els atapins*, per 'anar-se'n', hi ha el mot *tapí*, és evident, i que aquí es constata una «pròtesi» com ho qualifica T. Forteza (*Gram.*, p. 52, n. b) és un fet, però no està explicat el perquè de l'afegiment de la *a-* (batejar amb un nom grec no és absoldre del pecat original d'incomprensió) ni ben bé tampoc el matis de la frase; en tot cas és inadmissible comparar-ho amb *adot* i *acostum*, com sigui que a aquests com a femenins i singulars s'explica que s'aglutinés la *-a* de l'article (com *aglà*, *agram*). I, ¿per què posar-se *tapins*, si del que es tracta és d'anar-se'n de pressa? ¿per trencar-se el coll, com la mare d'Amèlia? El matis no és 'anar' sinó quasi 'fugir' o 'anar-se'n a més córrer', que és el que diu Forteza, «tocar el dos, tomar las de Villadiego», *D'Ag*. Em pregunto si aquí no hi ha més aviat la història de la noieta massa eixerida que pispant els *tapins* de les dames, ha de cuitar a fer-se fonedissa: *pendre'lze tapins*, com pronuncien ells el datiu plural, cosa que explicaria alhora l'aglutinació i el sentit d'escapar-se amb *tapins*... no calçats.

El mot *tapí* era propi i gairebé exclusiu del català, car les altres llengües romàniques usaren mots diferents, encara que més o menys paral·lels: *patin*, *chapin*, *scarpino* etc.; l'àrea de la nostra forma cessa quasi en coincidència amb els límits de la llengua, car només hi ha un arag. ant. *tapin* en un inventari de 1402 (*BRÆ* II, 222), si bé degué ser-hi antic i en continuava l'extensió fins a un dels dialectes bascos, el de la Baixa Nav. (bc.-fr.), on amb l'article se n'ha fet «*tapia*: chapin, fr. *escarpin*» (Azkue), amb l'esvaïment normal de *-n-* intervocàlica de **tapina*. Se cita un prov. *tapí* 'esclop' (però només delfinès, *TdF*, s. v. *patin*, i sense doc. antiga), i cap al centre de França un *tapi-gnon* id., de la Yonne (Sainéan, *Sources Indig.* I, 203); car el sic. *tappina* i cal. *tappinu*, *-ina*, «pianella, pantofola» són manlles del català. Era natural que aquesta mena de calçat vagi descabdellant-se més a la Península Ibèrica, on abunden els suros més que enlloc: consta, en efecte (V. cites en CHAPIN, DCEC/DECH) que a Itàlia el miraven com a distintiu de les espanyoles.

En port. *chapim*, cast. *chapin* [1389]; en fr. *patin*, que es documenta a França amb aquest sentit des del S. XIII [el de 'patí per al glaç' només des del XVII], i

encara era el calçat de dona en temps de Rabelais: «les petits [chiens] pissoient sur ses *patins*» parlant d'una senyora (*Pant.*, § 22); i a causa de les modes franceses, no sols s'estengué a l'oc. mod. *patin* (*TdF*) sinó que algunes vegades apareix en cat. ant.: «un pareyll de *patins*» apareix dues vegades en un inv. de 1352 (Rubió i L., *Diplomatari de l'Orient Cat.*, 278); i és interessant de veure que n'hi ha un llunyà tornaveu en mossàrab (certament genuí), com a trad. del cast. *chapin* no sols en *PAlc.* sinó en el nostre *RMa.* i ja en el cordovès Abencuzman (c. 1140). D'altra banda més aviat semblant al cast.-port., però sense palatalitat, és *zapino* «chapín, media corta que llegaba hasta el tobillo» en el basc de Lapurdi i part de l'Alta Navarra. El qual, en una forma o altra, es relaciona no sols amb bc. *zapatu*, *-aldu* 'aixafar', sinó amb tota la família de *SABATA*.

Hi ha, doncs, realment una alternança consonàntica *TAP/PAT/ÇAP/ZAP-* que en comprova l'origen onomatopeic. Certament el fr. *patin* va amb *patte* 'pota', però no coincideixen del tot els matisos (elegant *patin*, grosser o bestial l'altre), i com que *patte* sembla ser també d'origen onomatopeic, tot coincideix. Bé es pot dir que el nostre *tapí* és igual que el fr. *patin*, amb l'ordre consonàntic invertit, i venint a tenir la *-p-* a dins, com el cast. *chapin*/bc. *zapino*, però dir que *tapí* surt de *patin* per metàtesi afavorida per *zapino/chapin* fóra excessiu, essent així que el nostre mot té documentació tan antiga com la francesa (pràcticament més, en termes de relació amb la data de les dues literatures) i més que el cast. Verament les tres o quatre variants onomatopeiques degueren ser igualment antigues totes.

Una altra etimologia imaginable és d'aparences seductores, i per tant en parlo, no pas perquè s'hi pugui creure: el gr. *ταπεινός* 'humil, baix'. Mot del grec de totes les èpoques i tots els tons. No fóra impossible tal origen; suposant cultisme en la *-p-*, car ni tan sols semànticament fóra ben inconcebible, sobretot pensant en el matis de 'joenet, menut' que de vegades té en grec clàssic: d'ací, doncs, p. ex. 'calçat de noieta' (> 'de dona que vol constar com molt jove'); i el mot va passar al llatí parlat, car d'aquí sortí l'it. ant. *tapino* i *tapinare*.³ Val a dir que la semàntica fóra ben forçada: *tapino* i *tapinare* parteixen de la idea de 'humilitat miserosa': *tapino* és quasi 'mendicant', *tapinare* 'pidolar, viure miserablement': «*tapinando*, ramingando, vivendo da *tapino* stentatamente» deia Boccaccio, de qui són mots freqüents (*Decam.*, ed. 1961, 103.16, 152.29, 208.37, 233.39). Matis que s'oposa rotundament a aquesta idea, com s'hi oposaria partir de 'baix d'estatura' per a un calçat distingit per ser alt i realçar. Ni pensar, doncs, en això, havent-hi la connexió clara amb *patin/chapin/patino/zapino*.

DERIV.: *Tapina* (1491). *Tapinada* [fi S. xv, *Coll. Dames*]. *Tapinar* ('aixafar caminant com sobre tapins, per sobre terreny humit'). *Tapinat*. *Tapiner* [1405, confraria de sabaters, tapiners etc.]; «totes sabates, empenes, borseguins --- e tota e qualsevol obra de cuyram, ne que *sabaters* ni *tapiners* ne puiuen fer dins